

6. Human Development Report 2010. - <http://hdr.undp.org>

Annotation. Examines the specific role of intellectual capital for innovative development, discusses the theoretical aspects of human and intellectual capital, indicating the direction of increased and effective use of intellectual capital for the innovation strategy for the development of national economy of Ukraine.

Key words: intellectual capital, human capital, knowledge economy, innovation policy of the state.

УДК 338.124

І.О. Ревак. к.е.н., доцент,

Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів

ЗАГРОЗИ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ - ПЕРШОПРИЧИНА СТРИМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розкрито сутність та види загроз науково-технологічній безпеці України, обґрунтовано їх негативний вплив на стримування інноваційного розвитку вітчизняної економіки.

Ключові слова: науково-технологічна безпека України, загрози науково-технологічній безпеці України, інноваційний розвиток, вітчизняна економіка.

Постановка проблеми. Україна задекларувала інноваційний шлях розвитку економіки, який передбачає ефективне освоєння новітніх технологій та випуск конкурентоспроможної продукції. Активізація інноваційних процесів, ефективне використання інтелектуального та науково-технологічного потенціалу можливе за умови проведення технологічної реструктуризації вітчизняної промисловості. Разом з тим, комплексний аналіз стану науково-технологічної та матеріально-технічної бази свідчить про те, що докорінних зрушень у галузевій і технологічній структурі національної економіки поки не відбулося. Із впевненістю можемо стверджувати, що першопричинами стримування інноваційного розвитку економіки України є дія дестабілізуючих чинників або загроз науково-технологічній безпеці України.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю визначити основні загрози, які стримують інноваційний розвиток національної економіки з метою захисту національних інтересів у науково-технологічній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення сутності і змісту загроз економічній безпеці держави та її складових є предметом наукових досліджень багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, оскільки питання безпеки безпосередньо пов'язані з проблемою ідентифікації загроз певному виду економічної безпеки. Дослідженню причин виникнення загроз і небезпек науково-технологічній безпеці України присвячені праці таких дослідників, як С. Бреус, М. Маломуж, Є. Буравльов, Т. Бауліна, Н. Апатова, О. Михайловська та ін. Проте ці дослідники лише поверхнево торкаються найважливішого аспекту проблеми забезпечення національної економічної безпеки у науково-технологічній сфері - діагностики та аналізу загроз та небезпек, Тому пропонуємо диференціювати основні види загроз науково-технологічній безпеці України в розрізі її трьох складових, а саме: науково-дослідної, інтелектуальної та інноваційної.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття сутності та видів загроз науково-технологічній безпеці України; обґрунтування їх негативного впливу на активізацію інноваційних процесів в економіці України.

Виклад основного матеріалу. З метою розробки конкретних та дієвих механізмів зміцнення науково-технологічної безпеки України необхідно виокремити найнебезпечніші дестабілізуючі чинники, різного роду виклики, які перешкоджають становленню інноваційної моделі соціально-економічного розвитку національної економіки. Слід зауважити, що основні види загроз науково-технологічній безпеці України окремими штрихами згадуються в деяких документах вітчизняної нормативно-правової бази, зокрема, в Законі України «Про основи національної безпеки України», Доктрині інформаційної безпеки, в проекті Стратегії національної безпеки України та ін.

Загалом у загальній системі загроз економічній безпеці держави і науково-технологічній зокрема, ключові загрози можна згрупувати за такими критеріями, як: джерело виникнення (внутрішні і зовнішні); ймовірність настання (реальні та потенційні); тривалість дії (постійні та тимчасові); сфера охоплення (національні, регіональні, локальні); розмір завданої шкоди (катастрофічні, зі значними збитками, з незначними труднощами); можливість прогнозування (прогнозовані, непрогнозовані); відношення до людської діяльності (суб'єктивні, об'єктивні) тощо. Без сумніву, даний перелік не вичерпується, тому сформулюємо найнебезпечніші види загроз, які завдають чималої шкоди науково-технологічному потенціалу України та гальмують інноваційні процеси в національній економіці.

У науково-дослідному секторі науково-технологічної безпеки України головними загрозами є:

- відрив наукових знань, які продукують академічні та науково-дослідні установи від реальних потреб економіки. Як зазначає О. Михайловська, наука розвивається незалежно від ринку, при цьому потреби і стимули ринку не є визначальними для розвитку науки. Технологічні знання, сконцентровані в корпоративному секторі, здебільшого зорієнтовані на ринок, однак малий бізнес найшвидше пристосовує їх до потреб реальної економіки [3, с. 83]. Кількість робіт, що виконувались науковими організаціями України протягом 2008 р. зменшилась на 0,3% і становила 62,5 тис., з яких дві третини впроваджено у виробництво. Із загальної кількості робіт 14% спрямовано на створення нових видів виробів, 11,7% - на створення нових технологій, 2,3% - нових видів матеріалів, 12,4% - нових методів і теорій, більше половини яких використані у подальшій роботі [4, с. 156];
- хронічне недофінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Так, питома вага видатків з державного бюджету на наук} (у % до ВВП) останніх п'ять років на перевищувала 1% при потребі більш як 1,7%. У 2008-09 рр. ця частка становила 0,85% від обсягу ВВП [2];
- тривалий термін експлуатації наукового обладнання, що не відповідає загальноприйнятим світовим нормам (5-7 років). В Україні близько 2% наукового обладнання використовується для виробництва високотехнологічної та конкурентоспроможної продукції, понад 80% - експлуатується більш як 10 років. У 2008 р. в установах та організаціях, які належать до різних галузей наук, відбулося зношення парку технічних засобів, окрім організацій, що належать до технічних наук (у них залишилося без змін в порівнянні з 2007 р.) їх частка у загальному обсязі основних засобів підприємств та організації України в 2008 р. становила 0,4%, а ступінь їх зносу - 51,3% [4, с. 150];
- зниження питомої ваги наукових розробок у загальному обсязі виконаних наукових і науково-технічних робіт та скорочення частки науково-технічних послуг. Так, у 2000 р. обсяг виконаних прикладних досліджень дорівнював 22,191 усіх видів робіт, наукових розробок - 55,9%, фундаментальних досліджень - 13,5%; у 2005 р. - 14,7%, 49,9% та 18,7% відповідно, а у 2009 р. - 16,3%, 48,791 та 22,2% усіх зазначених вище видів наукових і науково-технічних робіт [2] Можна зробити висновок, що така тенденція у розподілі часток різних видів наукових робіт не відповідає вимогам інноваційної економіки;

- невідповідність тематики НДДКР новітнім викликам інноваційних процесів;
- втрата переваг в окремих високотехнологічних виробництвах та НДДКР [1, с. 13];
- недосконалість механізмів створення, правового захисту і комерціалізації технологій, прав інтелектуальної власності тощо.

В *інтелектуальній* сфері можна виокремити такі основні загрози:

- невисока частка наукових кадрів вищої кваліфікації, що зайняті в реальному секторі економіки (на промислових підприємствах). Питома вага кандидатів наук, які працюють на промислових підприємствах, науково-виробничих об'єднаннях у 2008 р. становила лише 1,7%, в апараті управління міністерств та академіях - 4,5%, тоді як в вищих навчальних закладах було зосереджено понад 67% кандидатів наук, а в науково-дослідних інститутах та науково-технічних організаціях - майже 18 % [4, с. 90];
- зниження рівня державного замовлення на підготовку науково-технічних кадрів;
- падіння внутрішнього попиту на підготовку науково-технічних кадрів для наукових, конструкторських, технологічних установ та високотехнологічних підприємств;
- низький рівень оплати праці у науково-дослідному та освітньому секторах національної економіки, падіння престижу розумової праці та ін.

В *інноваційній* складовій науково-технологічної безпеки України визначальними такі загрози:

- істотне науково-технологічне відставання України від розвинутих країн світу. На жаль, і досі у вітчизняній промисловості переважають технології третього та четвертого технологічних укладів, вкрай низькою є частка п'ятого укладу, майже відсутні технології шостого технологічного укладу;
- неефективність державної інноваційної політики, недосконалість національної інноваційної системи та механізмів стимулювання інноваційної діяльності;
- низька інноваційна активність підприємств (дещо більше 10% від загальної кількості промислових підприємств), повільне створення наукоємних компаній і малого інноваційного бізнесу, слабкий розвиток мережі джерел фінансування інновацій [2];
- відсутність розвиненої інноваційної інфраструктури;
- деформація структури експорту продукції в бік низько технологічних галузей; низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції. Загалом за індексом

конкурентоспроможності Україна в 2009 р. посіла 82 місце серед 133 країн, у 2010 р. - 89 серед 139 країн світу [2];

- нездатність вітчизняної високотехнологічної продукції завоювати власну пішу на світовому ринку та низка інших загроз.

Висновки. Отже, одним з важливих чинників активізації інноваційних процесів Н України є запобігання і/або нейтралізація усіх можливих загроз науково-технологічній безпеці України. Реальне впровадження інноваційної моделі національної економіки, раціональне та ефективне використання власного інтелектуального потенціалу, розвиток розгалуженої міжнародної співпраці у передових галузях і високих технологіях повинні стати пріоритетними напрямками зміцнення науково-технологічної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Бреус. С.В. Підвищення рівня економічної безпеки держави на основі технологічної реструктуризації промисловості. Автореферат на здобуття наук, ступеня к.е.н. - Київ, 2007. - 20 с.

2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

3. Михайловська О. «Європейський парадокс» інноваційного розвитку: уроки для України / О, Михайловська // Економіка України. - № 9. - 2006. - С. 80-85.

4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2008 році. Статистичний збірник. - К,:Держкомстаг України. - 2009. - 365 с.

***Annotation.** The article defines the essence and types of threats to scientific and technological security of Ukraine proving their negative impact on deterrence of innovation development of the national economy.*

***Key words:** Scientific and technological security of Ukraine, threats to scientific and technological security of Ukraine, innovative development, the national economy.*